

6. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О.С. Власюк ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с
7. Геєць В. Концепція економічної безпеки України / В. Геєць ; Ін-т екон. прогнозування ; кер. проекту В. Геєць. – К. : Логос, 1999. – 56 с.
8. Головченко О.М. Фінансова безпека держави: сутність проблеми та механізми забезпечення / О.М. Головченко // Актуальні питання фінансової безпеки держави : зб. наук. пр. Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. «Актуальні питання безпеки фінансової системи держави» (Харків, 21 лютого 2014 р.) ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : Ніконова, 2014. – С. 98–101.
9. Недашківський М.М. Інвестиційна безпека України в сучасних умовах / М.М. Недашківський, К.Ю. Подгорна // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – № 1. – С. 275–280.
10. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
11. Статистична служба Європейського Союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat>.
12. World Economic Forum. The Global Competitiveness Report 2015–2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016>.
13. Архірейська Н.В. Методологічні засади фінансової безпеки держави / Н.В. Архірейська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/193.pdf>.
14. Новікова К.І. Інноваційно-інвестиційна безпека: Сучасні виклики та загрози / К.І. Новікова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ej.kherson.ua/journal/economic_16/2/7.pdf.
15. Затонацька Т. Інвестиційна безпека України в період євроінтеграційних процесів / Т. Затонацька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://n-auditor.com/uk/component/na_archive/1076?view=material.

УДК 332.01

Титаренко Ю.С., викладач кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування
Черкаський державний технологічний університет

РОЗВИТОК АГРАРНО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Титаренко Ю.С. Розвиток аграрно-промислового комплексу через призму інтеграційних процесів. У статті висвітлено необхідність економічної інтеграції як складової частини ефективного розвитку економіки. Визначено сутність понять «інтеграція» та «економічна інтеграція», а також запропоновано авторське трактування. Розкрито сутність та мету агропромислової інтеграції, а також організаційно-економічні форми інтеграції агропромислового комплексу. Виділено види економічної інтеграції та їх характеристики. Визначено місце агропромислової інтеграції в середовищі інституту агропромислового комплексу. Зазначено вагомість агропромислового комплексу у розвитку держави.

Ключові слова: інтеграція, економічна інтеграція, агропромисловий комплекс, національна економіка, економічний простір, розвиток економіки.

Титаренко Ю.С. Развитие аграрно-промышленного комплекса через призму интеграционных процессов. В статье раскрыта необходимость экономической интеграции как составляющей эффективного развития экономики. Определена сущность понятий «интеграция» и «экономическая интеграция», а также предложена авторская формулировка. Раскрыты сущность и цели агропромышленной интеграции, а также организационно-экономические формы интеграции агропромышленного комплекса. Выделены виды экономической интеграции и их характеристики. Определено место агропромышленной интеграции в среде института агропромышленного комплекса. Указана значимость агропромышленного комплекса в развитии государства.

Ключевые слова: интеграция, экономическая интеграция, агропромышленный комплекс, национальная экономика, экономическое пространство, развитие экономики.

Tytarenko Ju.S. Development of the agro-industrial complex in the light of the integration proces. The article highlights the need for economic integration as part of an effective economic development. The essence of concepts «integration» and «economic integration» and offered their own interpretation of these concepts. The essence and purpose of the agro-industrial integration and organizational and economic forms of integrating agriculture. Highlighted types of economic integration and their characteristics. The place agro-industrial integration environment institute of agriculture. Indicated importance of agriculture in development.

Keywords: integration, economic integration, agro-industrial complex, national economy, economic space, development economy.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку, які характеризуються переходом до ринкової економіки, особливо актуальним стає пошук нових форм господарювання, зокрема активного розвитку набули процеси інтеграції. З урахуванням економічної ситуації в Україні та розвитком агропромислового комплексу особливо актуальною стає економічна інтеграція агропромислових підприємств як на національному так і на міжнародному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Унаслідок істотних економічних зрушень дослідження та наукове обґрунтування агропромислового комплексу через інтеграційні процеси набувають усе більшої актуальності та знаходять своє відображення в роботах багатьох науковців. Зокрема, висвітленням даної проблеми займалися: В.І. Бойко, Н.В. Гладій, Й.С. Завадський, В.А. Кадієвський, М.П. Коржинський, І.І. Кравчук, О.Г. Шпикуляк та ін.

Постановка завдання. Основним завданням даної статті є висвітлення ефективності розвитку агропромислового комплексу через призму інтеграційних процесів. Для цього було визначено актуальність розвитку агропромислового комплексу в сучасних умовах господарювання, розглянуто сутність економічних категорій «інтеграція» та «економічна інтеграція» та сформовано авторське трактування даних понять, охарактеризовано організаційно-економічні форми інтеграції.

Виклад основних результатів. Зі стрімким зростанням кількості агропромислових формувань – підприємств, холдингів, агрофірм, агроконсорціумів тощо – створюється конкурентне середовище у сфері переробки сільськогосподарської продукції, яке змушує суб'єктів господарювання виробляти якісніші продовольчі товари з конкурентоспроможною ціною. Взаємна матеріальна зацікавленість усіх учасників регіональних і господарських організаційних форм агропромислової інтеграції в досягненні високих кінцевих результатів, з одного боку, і кожного з них у зростанні масштабів та ефективності виробництва свого виду діяльності – з іншого, стає тією рушійною силою, яка створює необхідне економічне середовище для ширшого впровадження у виробництво найновіших досягнень науки і передової практики, економічно спонукає забезпечувати пропорційний розвиток сільського господарства і переробної промисловості, бази зберігання продукції та її реалізації. Важливим кроком у даному напрямі розвитку аграрно-промислового комплексу виступає економічна інтеграція, яка може забезпечити рівномірний розвиток у складі певної економічної системи.

Для подальшої характеристики економічної інтеграції агропромислового комплексу доцільно визначити сутність понять «інтеграція» та «економічна інтеграція».

Так, у Тлумачному словнику української мови інтеграція трактується як «об'єднання чого-небудь

в єдине ціле» [1, с. 237], а у Великому тлумачному словнику сучасної української мови зазначається, що «інтеграція – це об'єднання в ціле будь-яких окремих частин; об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи; процес упорядкування, узгодження та об'єднання структур і функцій у цілому організмі» [2, с. 500].

Підходи до визначення дефініції «інтеграція» зустрічаються і в довідникових та енциклопедичних педагогічних виданнях. Так, у Педагогічному словнику за ред. М.Д. Ярмаченка інтеграція тлумачиться як поняття, що означає як стан зв'язності окремих диференційованих частин і функцій системи, організму в ціле, так і процес, що веде до такого стану [3, с. 229].

У Соціолого-педагогічному словнику зазначається, що «інтеграція – це сторона процесу розвитку, яка пов'язана з об'єднанням у ціле раніше різномірних частин та елементів, а у ході процесів інтеграції в уже сформованій системі, або у новій системі, яка виникла з раніше незв'язних елементів, збільшується обсяг та інтенсивність взаємозв'язків і взаємодій між елементами, зокрема надбудовуються нові рівні управління» [4, с. 94].

На думку І.П. Яковлева, інтеграція – це процес розвитку системи, у результаті чого виникає вища, головна інтегральна якість – цілісність або органічна цілісність. Тобто інтеграція виражає динаміку системи, а цілісність – результат руху [5, с. 16–19].

І.М. Козловська та Л.П. Загорюлько вбачають суть інтеграції не просто в об'єднанні, а у взаємопроникненні. Як стверджує І.М. Козловська, це таке взаємопроникнення елементів одного об'єкта в структуру іншого, внаслідок якого виникає не додавання, не поліпшення якості двох об'єктів, а повністю новий об'єкт зі своїми властивостями. Предметом інтеграції, зазначає дослідниця, можуть бути і компоненти емпіричного рівня, і високі рівні систематизації знання [6, с. 52].

Проаналізувавши наявні визначення сутності інтеграції, можна сформулювати авторське трактування дефініції «інтеграція». Отже, інтеграція – це процес об'єднання кількох елементів у єдине ціле, які в сукупності формують якісно нову систему, спроможну виконувати свої функції, які з'являються як наслідок об'єднання, та функціонувати як єдиний механізм.

Із запропонованих визначень бачимо, що поняття інтеграції досить широке і може охоплювати будь-який процес, галузь чи сферу, тому доцільним є визначення сутності поняття «економічна інтеграція».

Так, О.С. Мельничук визначає економічну інтеграцію, як процес інтернаціоналізації господарського життя, зближення, об'єднання економік низки країн [7].

У підручнику «Економічна теорія: політекономія, мікроекономіка, макроекономіка» економічна інтеграція визначається як якісно новий етап інтер-

націоналізації господарського життя. Вона передбачає зближення і взаємопереплетіння національних економік, проведення узгодженої державної економічної політики. Інтеграційні тенденції є природним процесом, який впливає з об'єктивних потреб міжнародного поділу праці і науково-технічного прогресу [8, с. 317].

За підручником «Міжнародна економіка» економічна інтеграція – це процес зближення, взаємоприспосовування і поступового об'єднання національних економічних систем [9, с. 288].

Існує також думка, що економічна інтеграція являє собою об'єктивний процес розвитку глибоких, стійких взаємозв'язків та поділу праці між національними господарствами, створення міжнародних господарських комплексів у межах держави. Економічна інтеграція – форма інтернаціоналізації господарської діяльності (виробництва), зближення та поглиблення взаємодії національних економік. Вона зумовлена зростом продуктивних сил, підвищенням рівня усупільнення виробництва та науково-технічною революцією. Економічна інтеграція виявляється у державних формах об'єднання країн, наприклад Європейський Союз, ОПЕК, Всесвітня торгова організація, Європейська асоціація вільної торгівлі тощо. Однак при цьому економіка інтегрованих країн утрачає своє національне обличчя, самотність [10].

Акцентуючи увагу на наявних визначеннях даного поняття, можна зазначити, що економічна інтеграція – це процес об'єднання економік різних країн, який передбачає створення певної економічної системи шляхом об'єднання різних національних господарств для раціонального використання наявних у країні ресурсів на основі міжнародного поділу праці.

По суті, економічна інтеграція з'являється як наслідок трансформаційних зрушень на певному етапі розвитку економіки, у результаті чого виникають нові стосунки між країнами. Такі відносини мають забезпечувати не лише торгівельні, а й тісні виробничі, ресурсні, фінансові та інші зв'язки.

Економічна інтеграція має на меті зближення національних економік шляхом утворення єдиного економічного простору для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, робочої сили через національні кордони. Оскільки національні економіки спеціалізуються на певних товарах та послугах, то таким чином вони доповнюють одна одну в системі світового господарства.

Всебічна інтернаціоналізація, що нині охопила практично всі країни світу, всі сфери виробництва й обігу, зумовлює виникнення і формування якісно нового явища сучасної цивілізації – глобалізації соціально-економічного розвитку.

Говорячи про агропромислову інтеграцію, слід зауважити, що її метою є розвиток виробничих і економічних зв'язків між галузями і підприєм-

ствами агропромислового комплексу, які пов'язані між собою, технологічно й об'єктивно орієнтовані на поєднання їх матеріальних інтересів у процесі виробництва і реалізації кінцевої продукції із сільськогосподарської сировини. Посилення таких зв'язків є закономірним явищем. У процесі поглиблення суспільного поділу праці сільське господарство самостійно вже не може забезпечувати умови власного відтворення. Це зумовлено тим, що розвиток даної галузі все більшою мірою залежить від промисловості, що поставляє селу необхідні засоби виробництва. Їх питома вага в структурі спожитих матеріальних ресурсів знаходиться в межах 35–38%, тобто темпи й ефективність розширеного відтворення в сільському господарстві значною мірою залежать від розвитку першої сфери АПК – фондоутворювальних галузей, їх здатності забезпечити його знаряддями і предметами праці в необхідному обсязі, асортименті та якості [11, с. 554].

Агропромислова інтеграція передбачає поєднання галузей сільського господарства, які займаються виробництвом, переробкою, зберіганням, реалізацією сільськогосподарської продукції, а також допоміжних виробництв, що його обслуговують, для забезпечення ефективності аграрного виробництва. Необхідність агропромислової інтеграції зумовлена тим, що в АПК України маємо, з одного боку, значну кількість збиткових сільськогосподарських підприємств, а з іншого – монополізованих переробних підприємств, для ефективного функціонування яких бракує сировинної бази. Нестача сировини не дає змоги повністю завантажити виробничі потужності, що спричиняє подо-рожчання процесу переробки сільськогосподарської продукції і, відповідно, підвищення цін на неї. Інтеграція підприємств агропромислового комплексу, яка ґрунтується на організаційному, економічному, технологічному поєднанні процесу виробництва з результатами кінцевої переробки сільськогосподарської сировини, дає можливість ефективно розподіляти ресурси між суб'єктами інтеграції, використовувати нові технології та техніку, акумулювати фінансові ресурси, підвищити інвестиційну привабливість сільськогосподарського виробництва.

Агропромислова інтеграція формується в середовищі інституту агропромислового комплексу (АПК), є утворенням, яке структурує економічну взаємодію агентів ринку та діє у вигляді організаційно оформлених структур і систем що забезпечують дотримання відповідних правил і норм [12, с. 480].

У результаті інтеграційних процесів можуть змінюватися структура інтегрованих підприємств, функції, поділ праці, а також прибуток, отримання якого, а точніше збільшення, й є основною метою даного процесу. Наслідки та зміни, які виникають у результаті такого об'єднання, залежать від організаційно-економічної форми інтеграції, які представлені на рис. 1.

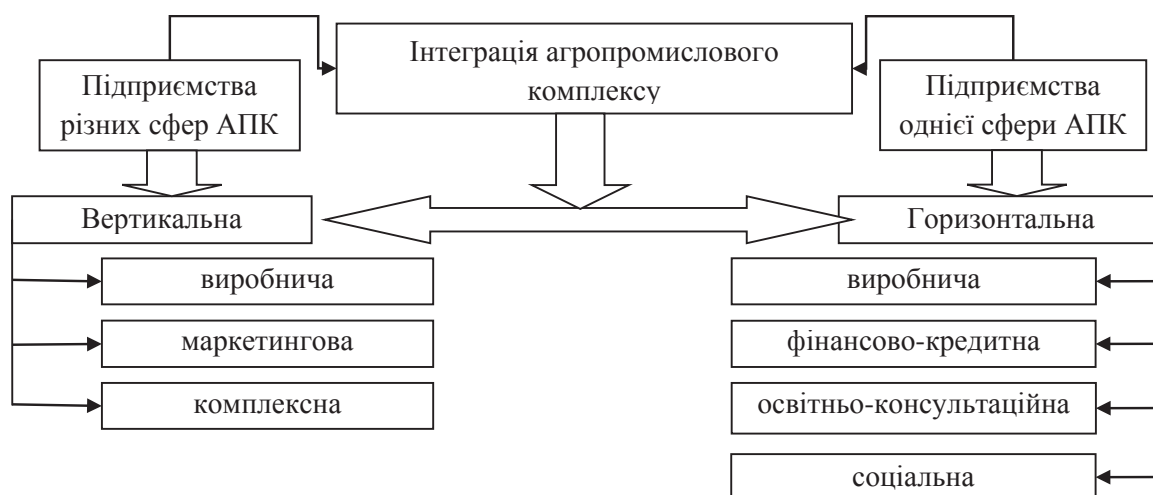

Рис. 1. Організаційно-економічні форми інтеграції агропромислового комплексу

Джерело: складено автором за [13, с. 45–46]

В економічній літературі виділяють види, напрями й організаційно-економічні форми інтеграції. Види інтеграції розрізняють за складом учасників або метою інтегрування. Основна частина дослідників виділяє два види інтеграції: вертикальну і горизонтальну. До вертикальної інтеграції залучаються підприємства різних сфер АПК або однієї сфери для здійснення діяльності, яка ведеться в інших сферах АПК (наприклад, об'єднання сільськогосподарських підприємств для створення переробних виробництв або торговельних структур, взаємодія кількох переробних підприємств для спільного виробництва сировини, інтеграція господарств, що виробляють аграрну сировину, зі структурами, які здійснюють подальшу її переробку, зберігання та реалізацію тощо). Горизонтальна інтеграція передбачає поєднання підприємств однієї сфери АПК без залучення формувань інших його сфер зі збереженням їх традиційних функцій. За напрямками вертикальна інтеграція класифікується так:

- виробнича (поєднує сільськогосподарські й переробні підприємства, що займаються вирощуванням аграрної сировини та її подальшою переробкою);
- маркетингова (передбачає збут виробленої продукції та постачання необхідних засобів виробництва);
- комплексна (поєднує обидва вказані вище напрями).

Основними напрямками горизонтальної інтеграції є:

- виробнича (передбачає співробітництво партнерів, розмежованих за внутрішньогалузевим технологічним поділом праці та ін.);
- фінансово-кредитна (головна її функція – акумулювання вільних коштів її учасників та надання окремим із них кредитних послуг);
- освітньо-консультаційна (в її межах можуть діяти різноманітні об'єднання виробників, завдан-

ням яких є організація обміну досвідом роботи, освоєння прогресивних технологій, форм організації та управління виробництвом, вивчення новітніх досягнень науки і стану продуктових ринків);

- соціальна (спрямована на задоволення соціальних потреб сільських виробників) [13, с. 45–46].

Порівнюючи вертикальний і горизонтальний види інтеграції, слід визнати, що організація вертикально побудованих об'єднань на відміну від горизонтальних формувань охоплює весь процес виробництва, включаючи переробку, зберігання та продаж готової продукції. При цьому досягається безперервність технологічного процесу на всіх етапах виробництва і збуту, наскрізний контроль якості продукції, підвищується ефективність виробництва.

Інтеграційним процесам в АПК в умовах ринку притаманний багатоплановий характер, розвиток яких здійснюється від простих до складніших інтегрованих систем, від функціонування виробничих структур за участю кількох територіально близько розташованих підприємств сільськогосподарського й промислового виробництва до регіональних і транснаціональних формувань. Рациональні межі створення та діяльності останніх визначаються насамперед ринковими регуляторами: попитом і пропозицією [14, с. 55–57].

Висновки. Агропромисловий розвиток є вагомим елементом у розвитку будь-якої держави, оскільки формує її матеріально-технічну базу та продовольчу безпеку. Варто відзначити роль агропромислового комплексу в розвитку економіки у цілому, оскільки саме продукція аграрних підприємств є основою діяльності інших галузей, таких як легка, харчова та переробна, забезпечуючи їх сировиною. Зважаючи на наявний потенціал, важливість та вагомість агропромислового комплексу, доцільно звернути увагу на перспективи та напрями розвитку даної галузі для покращення економічної ситуації в країні. Одним із таких напрямів є агро-

промислова економічна інтеграція, яка забезпечить синтез сільського господарства і промисловості на вищому рівні шляхом посилення виробничо-економічних зв'язків, налагодження співробітництва під-

приємств, розмежованих за внутрішньогалузевим технологічним поділом праці, акумулювання та розподіл вільних коштів, а також задоволення соціальних потреб аграрних виробників.

Список літератури:

1. Тлумачний словник української мови / Ред. Т.В. Ковальова, Л.П. Коврига. – Харків : Синтекс, 2002. – 672 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
3. Педагогічний словник / За ред. дійсного члена АПН України М.Д. Ярмаченка. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 516 с.
4. Соціолого-педагогічний словник / Укл. С.У. Гончаренко, В.В. Радул, М.М. Дубінка [та ін.] ; за ред. В.В. Радула. – К. : ЕксОб, 2004. – 304 с.
5. Яковлев И.П. Интеграция высшей школы с наукой и производством / И.П. Яковлев. – Л. : ЛГУ, 1987. – 126 с.
6. Козловська І.М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: дидактичні основи : [монографія] / І.М. Козловська ; за ред. С.У. Гончаренка. – Львів : Світ, 1999. – 302 с.
7. Мельничук О.С. Словник іншомовних слів / О.С. Мельничук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slovopedia.org.ua>.
8. Економічна теорія: політекономія, мікроекономіка, макроекономіка : [підручник] / Л.В. Білецька, О.В. Білецький, В.І. Савич ; 2-е вид. перероб. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 688 с.
9. Міжнародна економіка : [навч. посіб.] / За ред. Г.Е. Гронтковської. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 384 с.
10. Економічна інтеграція [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org>.
11. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств : [підручник] / В.Г. Андрійчук ; 2-е вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.
12. Шпикуляк О.Г. Інститут аграрного ринку : [монографія] / О.Г. Шпикуляк. – К. : ННЦ ІАЕ, 2009. – 480 с.
13. Кравчук І.І. Регіональні аспекти інтеграції агропромислового виробництва / І.І. Кравчук // Економіка АПК. – 2000. – № 10. – С. 45–47.
14. Гладій Н.В. Особливості поглиблення агропромислової інтеграції / Н.В. Гладій // Економіка АПК. – 2005. – № 12. – С. 55–58.